

Zoznam príloh

Obrazové prílohy

Obr. č. 1: Dominik Tatarka

Obr. č. 2: Ľubomír Feldek

Obr. č. 3: Milan Lasica

Textové prílohy

Rozhovor s Ľubomírom Feldekom. Bratislava: 9.12.2018

Rozhovor s Milanom Lasicom. Praha: 24.3.2019

Prílohy

Obr. č. 1: Dominik Tatarka

Slovenský spisovateľ Dominik Tatarka, ktorý by minulý rok oslávil 105. výročie narodenia, prežil doma aj za hranicami množstvo pamätných okamihov, ktoré rôznym spôsobom poznačili jeho tvorbu. Študentské roky strávil v Prahe, a hoci počas tohto obdobia príliš netvoril, dostával sa prvýkrát do kontaktu s umením vo viacerých formách.

Zdroj: TASR

Obr. č. 2: Ľubomír Feldek

Básnik, spisovateľ, prekladateľ či dramatik. Ľubomír Feldek venujúci sa všetkým spomenutým činnostiam určeným pre detského aj dospelého recipienta má dodnes české občianstvo a svoju náklonnosť k tomuto prostrediu vyjadril pomocou svojej tvorby niekoľkokrát.

Zdroj: TASR

Obr. č. 3: Milan Lasica

Predstavitel' slovenskej kultúry s pestrou paletou pôsobnosti Milan Lasica je s českým prostredím v kontakte pravidelne – aktuálne najmä cez dosky divadla. Okrem toho sú však známe aj jeho fejtóny, početné príspevky do médií a režisárska, dramaturgická či hudobná tvorba.

Zdroj: Denník N - Tomáš Benedikovič

Rozhovor s Ľubomírom Feldekom. Bratislava: 9.12.2018

Adriána Peťková (AP): Rada by som sa vás v prvom rade spýtala, keďže sme teraz odišli z predstavenia Lomidrevo, ak by ste mohli na úvod povedať, čomu sa aktuálne venujete, kde pôsobíte?

Ľubomír Feldek (ĽF): No tak na úvod môžem povedať, že je to aj tak viac-menej na záver, keď sa pýtate, lebo ja sa už nechystám robiť nič. Len si upratať.

AP: A čo sa týka napríklad vašich hier - Lomidrevo sa stále hráva, spomínali ste, že chodievate hrať s Katkou a jej KaFe Bandom... Sú aj iné činnosti, ktorým sa teraz venujete?

ĽF: Tak, to neznamená nečinnosť, samozrejme, keď si človek povie, že nerobí nič, a do budúcnosti sa nechystá na nič. To neznamená, že sa nechystám do minulosti. Chcem si upratať, ale upratovanie, na to potrebujem ešte nejaký čas, kým upravujem, čo mám v neporiadku, takže...

AP: A čo to pre vás znamená? V čom si chcete upratať?

ĽF: Tak, v počítači napríklad. Viete ako to je v tých počítačoch - človek si hromadí všelijaké nové fily... Dnes som si napríklad upratal v seriáli, ktorý sa celý rok vysielal na Rádiu Regina. Bol to seriál Rok európskych rozprávok mojich a každú nedeľu o 18:00 som jednu porozprával, a práve dnes som to upratal, keď sa pýtate, čo robím. Chcem to dať deťom pod stromček, aby zostal po mne hlas, keď zomriem. Niečo aj zvukové, nielen napísané. No a toto sa mi podarilo, lebo to som rozprával. Katka, o ktorej hovoríme, že s ňou chodím koncertovať, tam pri niektorých rozprávkach sú aj piesne, čo máme v repertoári. Je aj rozprávka o Šenenácim aj pieseň, takže som to tak kombinoval s piesňami, a dnes dopoludnia som to dal dohromady. Kniha je hotová, by sa dalo povedať, zvuková.

AP: Tak to je teda celkom rýchlo...

ĽF: Tak v mojom veku potrebujete na knihu jeden deň? Je to 43 rozprávok a, samozrejme, sú tam aj české – rozprávky na český motív – lebo ja som písal taký zvláštny typ rozprávky, že ako keď Shakespeare robí hru v hre, ja som robil rozprávku v rozprávke. To znamená, že som

tam predal aj svoju druhú záľubu – preklad. Poviem príklad. Preložil som Heineho Lorelei, a napísal som rozprávku Obzeraj. A báseň Heineho Lorelei je síce smutná báseň, ale dá sa vyložiť aj veselo, pretože ten lodník narazil na tú skalú, keď sa obzeral za tou blondínou, čo sedela na tej skale... No a v tej mojej rozprávke potom zase hrdina tej rozprávky je Heine, ktorý, keď ju dopíše, vyjde na ulicu, a tiež sa obzrie za nejakou blondínou, ale našťastie sa nezabije, iba si rozbije hlavu o pouličnú lampu. A rozprávka sa volá Rozprávka o obzeraní, to len ako príklad štruktúry tej rozprávky. No, a na české témy je tam rozprávka o Nezvalovi, o Erbenovi, lebo som preložil do slovenčiny aj Erbenovu Kyticu, aj Maneu Lescau som prekladal, tak sú to také reminiscencie aj a moje preklady, je tam aj rozprávka o Jirkovi Žáčkovi, lebo sa navzájom prekladáme, a máme sa radi, čiže je tam aj niekoľko rozprávok z českého prostredia. To odpovedám na otázku, čo robím teraz. To som robil dnes, ale to neznamená, že to budem robiť aj zajtra. Ale s upratovaním budem mať ešte chvíľu roboty. Musíme ešte chvíľu požiť aj ja aj moja žena, už sme starí. Teda, ona je v strednom veku, ja som starý. Ale je niekedy naozaj dobre nedávať si plány do budúcnosti, ale do minulosti.

AP: Keď hovoríte o tých rozprávkach, čo ste spomínali, tak ja by som sa chcela aj spýtať, že ako ste vôbec začali písať rozprávky alebo ako ste sa k tomu dostali? Prečo vás tento žáner zaujal?

LF: No, na to sú, myslím, dve základné odpovede. Prvá je, že som pravdepodobne infantilný. A že som bol teda na tento žáner stavaný. A som naň stavaný dodnes. A domnievam sa, že žijeme v rozprávke, celý tento svet je rozprávka, a nedá sa inak vysvetliť, ako rozprávkou. Aj Biblia je rozprávka, aj koncepcie, ja neviem, fyzikov sú viac-menej rozprávky, a existujú aj rozprávky pre dospelých. Však to vy dobre viete, že jedna z najkrajších rozprávok je, žijete v Prahe, Kafkova Proměna. Čiže, existujú aj rozprávky pre dospelých, takže to nie je taký vzdialený žáner, aj hlavne keď sa žánre stretajú v poézii. Tam sa stretá – viete ako je to – magický realizmus je stretnutím rozprávky a realizmu, takže som bol na rozprávku disponovaný. Aj som dodnes, a vždy sa usilujem, aby rozprávka bola pre deti aj pre dospelých. Videli ste dnes Lomidreva, takže viete, že mali zážitok aj dospelí aj deti, a to som sa práve usiloval. To je jedna časť odpovede.

A druhá je historicko-politická. Žili sme v dobe neslobody. A z tej neslobody sme vlastne, bolo to veľmi produktívne, hľadali únik z tej neslobody. Bol tu ten socialistický realizmus, ktorý tvrdil, že umenie je najlepšie vtedy, keď memoruje uznesenia strany – no blbosť... V podstate to nebol smer, to bol naopak antiumelecký duchovný teror, to bol výplach mozgu, a hovorilo

sa tomu socialistický realizmus. Ale tí umelci neboli takí sprostí, aby o tom nevedeli, že je to tak, hej. Odviedli svoju daň, ale ale... Mne nedávno vyšla Seifertova Maminka v slovenskom preklade... Dokonca som za to pred pár dňami dostal aj cenu za preklad od BIBIANA – od tej medzinárodnej organizácie. To som si ani nebol ešte prevziať, lebo keď ju udeľovali, zaspal som. Stáva sa to v tomto veku.

AP: Nielen v tom...

LF: Keď vám poviem, kedy to vyšlo, skoro až neuveríte, že v roku 1954. A tam nie je jediný náznak nejakej poplatnosti. To nie je náhoda, že ten Seifert dostal Nobelovu cenu. Tam nie je ani nijaký náznak poplatnosti voči tomu socialistickému realizmu, hoci v roku 1954 to bol len rok po Stalinovej smrti, väčšina Stalinových obetí bola vo väzení. Aj ten Krčméry ešte bol vo väzení, o ktorom mám hru Nepolepšený svätec, ktorá sa hrá v Národnom divadle. Čiže to ešte nebolo že nejaké uvoľnenie v päťdesiatom štvrtom. Ale Seifert našiel únik zo socialistického realizmu v knihe, ktorá sa tiež tvárila, že je knihou pre deti, ale v podstate bola aj pre dospelých. A v takom krásnom básnickom návrate do detstva, do rodiny, nádherne unikol socialistickému realizmu Seifert.

Čiže, na vašu otázku dávam druhú odpoveď – detská literatúra, detský adresát – to bol jeden z únikov z pod tzv. panstva socialistického realizmu. Iným únikom bol napríklad preklad. Prečo je v českej aj slovenskej kultúre taký rozvinutý básnický preklad? To je niečo nevídané. Veď si neviete predstaviť, že by, ja neviem, Apollinaire prekladal, alebo že by Majakovskij prekladal, to v tých silných veľkých kultúrach, keď je raz niekto básnik, je básnik. Ale v malých kultúrach je básnik zároveň veľký aj vo chvíli, keď prekladá. Veď jeden z najlepších českých prekladateľov bol Nezval. Rimbauda preložil, Baudelairea. A to bola druhá koľaj básnického talentu, že ešte aj prinášam do svojej kultúry inú kultúru, pričom stredoeurópsky preklad má jednu špeciálnu vlastnosť. Ako hovorí výborná česká poetka a prekladateľka Jana Štroblová: „To jsme snad jenom my tady ve střední Evropě takoví blázni, že překládáme všechno...“ To znamená, nielen obsah, ale aj výrazové prostriedky – rým, rytmus, aliteráciu, metaforu, slovnú hru...

Na najvyššiu úroveň bol básnický preklad privedený podľa môjho názoru v Čechách. Český básnický preklad je celkom určite najlepší na svete. A samozrejme, takýto kvalitný básnický preklad pestujú aj Poliaci, ono je to totiž dané aj povahou jazyka, že poľština, ktorá má prízvuk na druhej slabike odzadu štandardný, ona viac vzdoruje rytmickej pestrosti ako čeština alebo

slovenčina. Čiže čeština a slovenčina sú jazyky, ktoré sú pripravené prijať tie básnické formy iných jazykov. Samozrejme, časomiera nie je, to máme za sebou, tie pokusy sa nevydarili ani Hollému ani tie české... Patrí to do histórie básnického prejavu, ale sylabotonický preklad funguje nádherne.

A znova sa vrátim k politike. V ťažkých dobách dvadsiateho storočia, medzi ktoré rátame fašizmus a päťdesiate roky, bol básnický preklad jedným z nádherných únikov. To nie je náhoda, že Manon Lescaut vznikla za protektorátu, a že vyšla devätnásť ráz alebo koľko. To bola oslava češtiny. A svojím spôsobom to bol aj preklad, lebo Nezval si zobral francúzskeho spisovateľa, aby spravil svoju vlastnú hru, ktorú som ja teda preložil potom do slovenčiny, teraz nedávno v deväťdesiatych rokoch. Manon hrala Pauhofová, ktorá je v Čechách veľmi obľúbená.

A niekto povie, že prečo sa z češtiny do slovenčiny prekladá. No pre divadlo sa musí prekladať. A pre deti sa musí prekladať. Čiže Kytica vyšla vlastne pre deti, vyšla ako tzv. poviem to nepekným spôsobom, povinné čítanie, ale to nebolo povinné čítanie, proste vždy vychádzala jedna kniha – aj dodnes to tak je, ale aj keď som bol mladší to tak bolo – každý rok jedna kniha bola vytypovaná, ktorá išla do škôl. A vo veľmi vysokom náklade. A jeden rok bola vytypovaná Erbenova Kytica, a ja som mal to potešenie, že mi to ponúkli, aby som ju preložil. A teraz vychádza inak znova. Ale to je pre deti. Takže, keď sa niekto pýta, prečo sa niekedy prekladá z češtiny do slovenčiny, keď tomu každý rozumie, na to je jednoduchá odpoveď: Pre deti sa patrí prekladať, a pre divadlo sa patrí prekladať. Takže, moje najvýznamnejšie preklady z češtiny sú Manon Lescaut pre divadlo a Erbenova Kytica pre deti.

No, ale vrátim sa k tej téme neslobody. Práve v časoch, keď ináč politika bola strašná, keď vešali ľudí na počkание, doslova na počkание, lebo v tých posledných procesoch, ten úkon, ktorý musel odsúdenec spraviť, bolo, že sa zrieka opravných prostriedkov. Takže, keď sa to stalo 27. novembra 1952, to je tých tzv. Gotwaldových tzv. jedenásť špágotov.. štrnásť bolo obžalovaných, jeden z nich bol Klementiso ... možno ste videli film Smrť ministra, veľmi pekný film, bol natočený na Slovensku. Tak to bol ten proces s protistátnim centrom Slánský a spol., a jeden z nich bol ten Klementis. Takže, dvadsiateho siedmeho, ja to mám v pomerne dobrej pamäti, lebo som napísal nedávno divadelnú hru o Ivanovi Horváthovi, ktorý tiež mal byť súdený v tomto procese. Ja som vyrastal v Senici a Horváthovci, to je súčasť môjho detstva. Ale potom ho súdili až v päťdesiatom štvrtom, Ivana Horvátha, ale v päťdesiatom boli 27. novembra tí ľudia odsúdení na smrť, zriekli sa tzv. opravných prostriedkov, lebo keby povedali

odvolanie, ťahalo by sa to. Čiže, ešte to ich donútilo zrieknuť sa opravných prostriedkov, a 3. decembra ich už obesili.

A ja sa teraz vrátim k našej téme, že hoci tieto veci sa diali, zároveň vychádzali úžasné básnické preklady. Čiže, Saudkove preklady Shakespeara a iné, a vychádzala antická knihovna, česká literatúra je úžasná po tejto stránke, kde bola kompletne preložená antická literatúra, a to bol únik. Podobne ako detská literatúra, bol aj básnický preklad únik z pod tej diktatúry.

AP: Z akých jazykov prekladáte? Aký je vášmu srdcu najbližší preklad?

EF: No, ja zase nie som žiadny fenomén, ale nedávno, keď mi dával anglický veľvyslanec cenu za moje zásluhy o preklad Shakespeara, tak som sa mu za tú cenu síce poďakoval, ale hlavne som mu povedal, že „I and William Shakespeare are talking together not in Slovak not in English but mainly in the language of poetry“, pretože naozaj ja si toto myslím, a ešte som povedal, „because the language of poetry is international like language of music“. To je proste tak. Tu sa to nesmie preceňovať tá znalosť cudzieho jazyka, lebo obyčajne tí veľkí znalci cudzieho jazyka nemusia ešte byť veľkí znalci jazyka a poézie.

Takže, keď prekladám Shakespeara, ja netvrdím, že ovládam dokonale Shakespearov jazyk alebo jazyk jeho renesančný alebo vôbec anglický jazyk. Prekladám z kritického vydania, kde každé slovo je vysvetlené, a pri Shakespearovi je dôležité preložiť aliteráciu, metaforu, slovnú hru, proste rým... takže ja som ako stvorený na prekladanie Shakespeara, a to isté si myslím o iných jazykoch. Nepotrebujem vedieť ten jazyk, ale potrebujem vedieť poéziu. Takže, ja som prekladal, ja neviem, asi z päťdesiatich jazykov už. Nedávno tu bola raz indonézska výstava, a ukázalo sa, že ja som jediný prekladateľ malajských panteónov na Slovensku. Ale mávam samozrejme tzv. jazykového spolupracovníka, a moja práca je jazyk poézie.

AP: Čítala som váš rozhovor pre Pravdu, v ktorom ste povedali, že keď čítate nejakú knihu od nových autorov, pozeráte si prvú a poslednú vetu, a pokiaľ je dobrá, tak ide aj o dobrého spisovateľa. Stále to u vás platí?

EF: Určite áno, a povedal som to v súvisi s Dobrovodom, ktorého vám odporúčam, aby ste mu ešte jednu kapitolu venovali, lebo ja som toto povedal, aj keď bola tá súťaž Moja naj kniha. V čechách sa to volalo Kniha mého srdca, to vyhral Saturnin. Na Slovensku to vyhral Dobrovoda. A ja som to v televízii povedal ako jeho advokát. Aj som tú jeho prvú vetu prečítal,

aj tú poslednú, a boli dobré. A je to tak naozaj. Pokiaľ spisovateľ začína nudne, tak už bude nudne aj pokračovať, aj nudne končiť. A keď niekto začne písať akože bolo ráno, svitalo, slnko sa vynáralo spoza hôr, Jano vyšiel pred chalupu, to už ani nemusíte ďalej čítať, a viete, že to už nebude dobré.

Ale boli ste dnes na mojej divadelnej hre, čo bola prvá veta... „Zablýskaj parom, zahrn nad chotárom.“ Tak v tej chvíli ste boli uvedená do inej doby – do predkresťanskej doby. To aj tie deti si museli uvedomiť, kto je to parom, čo to je. Jednou vetou to spravíte, dvoma slovami, ale musíte to vedieť spraviť. A tá prvá veta sa musí vydať.

„Zablýskaj parom, zahrn nad chotárom, prebud' nové vtáča v našom hniezde starom.“ No môže byť niečo krajšie na začiatok divadelnej hry, ktorá sa odohráva tisíc rokov pred príchodom Cyrila a Metoda, keď ešte ani nie je písmo? Ja to viem spraviť tak, aby tá prvá veta a druhá a posledná boli dobré, a to očakávam aj od iných.

AP: Keď hovoríte o Lomidrevovi - dlho ste sa zaoberali tým, ako to napísať presne tak, aby to bolo dobré nielen ako text, ale aj divadelná hra pre detského aj dospelého diváka?

EF: Pravdu vám poviem, že so sa tým zaoberal naozaj dlho v tomto prípade, pretože som sa pred možno tridsiatimi alebo štyridsiatimi rokmi o to pokúsil prvý raz, a nepodarilo sa mi to. Čo sa mi nestáva často, ale môžete sa samozrejme zviest' – môžete sklznúť niekedy po tej čierno-bielosti príbehu, hlavne keď je adresovaný deťom. Toto je čierne, toto je biele, ale život nie je čierno-bielý. To znamená, že keď som sa k tomu po rokoch vrátil, povedal som si: Ak táto hra má byť dobrá, tak musí byť o tom, že ho zradia kamaráti, lebo aj Angličania hovoria, „my lord, save me from my friends, s nepriateľmi si poradím aj sám.“

Aj Lomidrevo je príbeh – to je skutočne úžasný príbeh, že Lomidrevo sa nemusí ničoho báť. Lomidrevo si poradí s trojhľavým, šesťhlavým aj dvanásťhlavým drakom, ale zradia ho kamaráti. To je priam shakespearovský námet. A on im odpustí. V závere už povie, s vami zakrútim, a oni sa pýtajú už ako, no budeme sa krútiť na svadbe. V jednej jedinej, dalo by sa povedať, dvojvýznamovosti jedného slova zakrútiť – zakrútiť niekým a zakrútiť sa v tanci – sa odohrá najväčší emocionálny zvrät tej hry, že nepotrestá, že dá amnestiu. Takže, vznik tejto hry mi trval trochu dlhšie, ale nebanujem. Asi pri všetkej skromnosti slovenského spisovateľa si myslím, že je to shakespearovský námet, shakespearovsky zaujímavá hra, kde vidíte, ako vznikajú priateľstvá, a zároveň ako vzniká zrada a odpustenie. Som presvedčený, že tie deti boli

dojaté aj takými jednoduchými, by sa dalo povedať, osvedčenými prostriedkami, že ak chcete spraviť happy end, tak najprv musíte spraviť nešťastný koniec, tak sa to robí i u nás...

AP: A keby ste mi povedali niečo o písaní celkove, čo je pre vás písanie alebo ako vznikali tie vaše ostatné diela?

LF: Ja vám to stále hovorím, ako to vzniká, lebo takto to vzniká vždy. Ja zase niesom chrlič. Ja si ani nemyslím, že človek má chrlieť, alebo tak niektorí chrlia samozrejme, sú aj takí autori obdarení chľením, a nemám proti nim nič. Sú aj takí, čo sa vyjadrujú tisíckami strán, ale ja parím skôr do tej kategórie ľudí, že keď niečo napíšem, tak mám pocit, že som sa oslobodil od nejakého nahromadenia, a potom to zas nechávam hromadiť. A v tých pauzách prekladám. Nie som teda grafoman celkom určite.

AP: Keď spomínate opäť preklad, tak by som sa spýtala, ako ste hovorili, že sa prekladá aj veľa z češtiny do slovenčiny práve kvôli deťom a divadelným hrám...

LF: Hlavne...

AP: ...ja som si všimla, že na Slovensku nemáme toľko preložených českých diel, ako napríklad v Česku je preložených slovenských diel. Čo si o tom myslíte, že tam je veľa slovenských autorov preložených do češtiny...

LF: Nemám o tom prehľad, koľko je do češtiny preložených slovenských autorov, aj keď je pravda, že som v istom období bol poradcom šéfredaktora Mladej fronty, a zaslúžil som sa o preklad Slobodovho Rozumu, Rúfusovej Ódy na radosť... To práve Jana Štroblová prekladala, a čo som tam ešte odporúčal... Šikulovu poéziu z domu na kopci, čo je veľmi zaujímavé, že do češtiny bola preložená Šikulova poézia, hoci na Slovensku nebol Šikula považovaný za básnika. Bol zaradený k próze.

Takže, ja si myslím, že to patrí k českej kultúre, ktorá keď ten český prekladateľ alebo prekladateľská česká vášeň siahne po niekom, po nejakej kultúre, tak to berie proste nielen kvalitatívne, ale aj kvantitatívne. A je to úžasné aj v tých Čechách. Však teraz som niekde čítal, že vyšli Senecove hry. Ja som robil s jednou dievčinou, ktorá študovala latinčinu v Čechách, a robila na tú tému diplomovú prácu, tak ma s ňou zároveň Divadelný ústav spojil, a urobili sme päť Senecových hier. Ale v češtine je preložených všetkých desať. Čiže tých deväť, ktoré

sú isto Senecove, aj tá desiata, ktorá je možno Senecova tiež. Vlastne, Česi majú túto vlastnosť, že keď, tak všetko. To je veľmi kultúrny národ. To nehovorím preto, že môj otec bol Čech, a dokonca, že ja som český občan.

AP: Ste slovenský aj český občan?

ĽF: Viete čo, zrušili to dvojité občianstvo, o to slovenské som prišiel.

AP: Takže vy ste už iba český občan...

ĽF: Ja som iba český... a aj dane platím v Čechách. A preto aj do politiky sa miešam viac do českej ako do slovenskej. Lebo cítim takú zodpovednosť za českú politiku. Nedávno som napadol Okamuru v Sme, a pochválil som Pirátov. Ja dôverujem Pirátom. Ale tak to je zase o niečom inom, ale musí prísť do politiky mladá generácia, a tí Piráti sa mi zdajú, že sú to oni.

AP: A celkove, keď vnímate to spoločenské dianie, dost' sa aj teraz zaujímate o politiku, napríklad v súvislosti s protestami za Slušné Slovensko...?

ĽF: Tak, samozrejme, že to sledujem. Dokonca sa toho aj zúčastňujem. Ale takým spôsobom, aký považujem za správny. To znamená, že keď ma ten Šeliga volal na tribúnu v Žiline, tak som na ňu odmietol ísť, lebo som znovu povedal, že ja si myslím, že starý človek už nepatrí na tribúnu, kde sa rozhoduje o budúcnosti mladých ľudí. To sa mi zdá aj odporné. Prečo sa starí ľudia miešajú do toho, ako bude vyzerat' doba, v ktorej oni už nebudú žiť? Ale zase môžu vyjadriť starí ľudia sympatie, samozrejme, ja som tie sympatie vyjadril tak, že sa v Žiline v deň tej prvej veľkej manifestácie sa recitovala na tribúne moja Óda na ódu, to je óda na Puškinovu voľnosť aj s citátom z Puškina, a poskytol som rozhovor do Sme v deň tej veľkej manifestácie. Ale na tribúnu som nešiel, ani nikdy nepôjdem, lebo čo ja tam mám čo hľadať.

AP: Napriek tomu ale, čítala som vaše dielo V otcovej Prahe, čo vyšlo k vašim sedemdesiatinám, a tam mnohokrát spomínate napríklad spoločné zážitky oboch národov, a na mnohých takýchto udalostiach ste aj vystúpil. Ktoré sú pre vás najvýznamnejšie zážitky, v poslednom období, ale samozrejme aj v minulosti?

ĽF: Najzaujímavejší zážitok, keď hovoríme o politických zážitkoch, sa ukazuje byť moje vystúpenie v novembri 89, ktoré mapuje teraz aj taká kronika roku 89, kde je to hneď medzi prvými citátmi. Ja tam hovorím, že „vlády, ktoré nazvú mládež svojej krajiny protištátnymi

živlami, nemajú právo sa ďalej nazývať vládami“, a to sa dnes deje zas, to je zaujímavé. Že politici nazývajú mládež protištátnymi živlami tým, že ju nazývajú zmanipulovanú Sorosom.

Takže to musím povedať, že ma to tak teší, že takýto výrok, ktorý zdanlivo patrí do histórie, zrazu ožije. Vďaka tým hlupákom. Zrazu ožije, a že ja znovu som mohol teda publikovať. A myslím, že som to publikoval aj na fb, aj inde, pripomenul som ten výrok. Ved' toto bolo v novembri to isté. Nazývali mládež protištátnymi orgánmi, a preto sa zrútil režim. Tak ak chcú ísť do pekla teraz, nech to len robia. Nech nazývajú mládež Sorosovými deťmi a ja neviem čo. To je najlepšia cesta ako sa ich zbaviť. Ale nehovorím, že sa to týka všetkých. Takže toto ma baví, to je tá spomienka na túto jednu vetu.

AP: V tejto istej knihe hovoríte aj o svojej a otcovej Prahe, keďže je to vaša autobiografia, a zároveň hovoríte aj o živote vášho otca. Spomínate tam, že Praha je otcova a zároveň neskôr aj vaša. Ako ju vnímate teraz? Je stále vaša?

LF: Samozrejme, ved' keď som český občan, tak je moja. Ale no... druhá vec je, akým spôsobom sa človek realizuje v tom svojom čitateľskom alebo diváckom prostredí. Tak to zas musím povedať, že ma viac registruje slovenský divák, slovenské divadlá ma hrajú. Samozrejme to súvisí aj s tými prekladmi, ved' hrá sa asi dvadsať mojich Shakespearov, Cyrano sa hrá a teraz sa hrá zaľúbený Shakespeare v Nitre. Stále sa niečo hrá, Sofoklova Antígona sa hrá. Tak som viac prítomný v slovenských divadlách, to je pravda. Ale napríklad v januári budem mať premiéru v Ypsilonke. Práve predvčerom som tam posielam do bulletinu nejaký text, môžem vám ho poskytnúť mailom.

AP: A keď komunikujete s divadlami, oslovujete skôr s prekladmi vy ich alebo oni vás?

LF: Vždy len divadlá oslovujú. Ja som ten kafkovský zeměmerač, ktorý chodí okolo múru, a nie sú tam žiadne brány, len sa ozýva hudba. Ale niekedy sa stane, že niekto vyjde a nadviaže so mnou kontakt, takže nemám s tým zlú skúsenosť. Väčšinou však, viete ako je to v divadle alebo neviete, tak vám to teda pripomeniem, že tie divadlá naozaj žijú z vnútra, divadlá majú svoj vnútorný život, hej. Prepojenie režiséra s hercami s dramaturgami, tak to je prirodzené. Ale stáva sa, že niekedy potrebujú aj človeka zvonku, a v tom prípade som pripravený. Ako tímový hráč.

AP: Vaše texty sú často zrýmované a v rámci toho, že píšete básne, tak by som sa chcela spýtať na vaše rýmovanie. V spomínanom rozhovore pre Pravdu ste totiž povedali, že máte takú úchylku rozprávať v rýmoch. Ako to s tým teda máte?

LF: No tak to nie je problém, samozrejme. Nie len že rozprávať v rýmoch, ale aj rozmýšľať v rýmoch. Veď keď predpokladáme, že poézia je schopnosť, ako to Nezval nazýval, asociatívneho myslenia alebo spájania vzdialených predstáv, tak ono sa to ľahšie spája, keď má človek takú pomôcku, ako je rým. Aj Nezvala keď budete čítať, tak zistíte, že keď Nezval rýmuje, tak tá jeho básnická fantázia preskakuje z námetu na námet prudším spôsobom, ako keď píše vo voľnom verši. Aj keď Nezval samozrejme zvládol aj voľný verš. Takže na toto je rýmovanie dobré. Nie je to dobré na to - byť prekladaný, to s tým nemôžete rátať, že to potom niekto preloží. Ale aj naopak. Ani ja nezvládnem všetko. Nezval sa ťažko zvláda. „V prekrásnom mesiaci máji, svádí panice okouzlen cizími kraji. Přejel sem hranice...“ no preložte to.

AP: A hovorí sa, že celkove rýmy vedia spraviť takú dobrú atmosféru na nejakom mieste alebo že naozaj sú spúšťačom niečoho príjemného. Akú máte s tým skúsenosť?

LF: Spúšťať je dobré slovo. Áno, rým je spúšťač asociatívneho myslenia, predovšetkým.

AP: Ešte mám takú otázku do budúcnosti: Čo by ste vy teraz v roli spisovateľa poradili mladým spisovateľom? Napríklad ako začať, ako pokračovať, keď hovoríte že tá prvá a posledná veta je dobrá, kde teda čerpať a ako pôsobiť?

LF: To je zase veľmi ťažké povedať. Fakt je jeden. Že ak hovoríme o výrazových prostriedkoch, nesmieme zabúdať na to, že existuje aj veľká téma. A samozrejme, že veľká téma môže byť aj samotné básnické myslenie, môže sa považovať za revolučné aj keď je len básnické. Alebo aj keď je len abstraktné. Aj v tom zmysle výtvarného umenia napríklad. Vieme, že aj ten súboj so socialistickým realizmom zohrali umelci nie cez témy, ale cez výrazové prostriedky, pretože tá diktatúra vždy zbystrí svoj zrak, pozornosť, cenzúru, keď niečomu nerozumie. Ale na druhej strane, každý dramatik vie, že sa to začína pri téme, či je to správne rozhodnutie niečím sa zaoberať, a tá téma sa dá veľmi jednoducho definovať tou známou neslušnou vetou, že keď nejde o život, ide o hovno.

Všimnite si, že aj Shakespeare - aj keď píše komédiu ide o život. Sen noci svätajánskej sa začína tak, že prichádza istý Egeus k vojvodovi aténskeho, a žiada trest smrti pre svoju dcéru, ktorá si nechce vziať za muža človeka, ktorého jej on vybral. A až potom sa začína komédia. Že milenci odchádzajú do lesa, a že tam aténski remeselníci nacvičujú hru, komédiu, a Oberon a Titánia a Puk a všetky tieto žartovné veci. Ale začína sa to hrozbou smrti.

V národnom divadle sa mi teraz hrá hra Nepolepšený svätec, to je o Silvestrovi Krčmérym, katolíckom disidentovi, ktorý je neprávom zanedbaný alebo možno v tej slovenskej pamäti to funguje, ale tiež hlavne tej slovenskej, hoci bojovník za náboženskú slobodu je podľa mňa bojovník za slobodu. Taký istý ako každý iný bojovník za slobodu. A podarilo sa mi napísať hru, ja ho hovorím katolíkom, že síce som luterán, ale urobil som to najdôležitejšie, čo katolíci zabudli urobiť. Ponúknuť tohto hrdinu ako celospoločenského občianskeho hrdinu, porovnateľného s Havlom, s Valensom, to sa vôbec nevie, že na Slovensku boli takéto ľudia, ktorí vydržali v tej prvej línii celých štyridsaťdva rokov komunizmu, takže som rád, že som to urobil. Ale keď sa prídete pozrieť na tú hru, na samom začiatku ten človek, ktorý zatýka Krčméryho, mu hovorí, aby rátal aj s tým, že ho obesia. Pretože jednak to bolo tak naozaj, že keď niekoho v tých časoch zatkli, niekoho si vytypovali, že ho obesia a niekoho, že ho neobesia. A to nikto nemohol vedieť. To nemohli vedieť tí traja, ktorých neobesili v tom procese s Protistátnim centrom, že to budú práve oni.

Takže, boli tie procesy vtedy exemplárne, a na exemplárny prípad sa bolo treba pozeráť v každom takomto príbehu, lebo keby som vychádzal len z toho, že tento človek bol odsúdený na štrnásť rokov väzenia, už by sa mohlo nejakému divákovi zdať - no čo je to štrnásť rokov, keď iní boli obesení. Čiže, ja som ako tej Egeus, ako ten Shakespeare, na začiatku komédie začínal hrozbou smrti, a to mám tiež v dráme takú predstavu – takú zásadu, že by to malo byť tak, že ide o život. Tak týmto revidujem tú celú debatu, čo sme viedli o rýme. Nie rým je úžasná vec, výrazové prostriedky sú úžasná vec, ale predsa len, v tej téme sa skrýva to jadro veci.

Teraz zhodou okolností jedenásteho decembra bude taký večer venovaný Iljovi Zeljenkovi, mám tam hovoriť o ňom, a chcem tam práve tiež toto povedať. Že Ilja Zeljenka si zo slovenskej poézie na zhudobnenie v čase, boli sme kamaráti, mohol vybrať čokoľvek iné, a on si vybral banskobystričského básnika Mikuláša Kováča. A vybral si ho preto, že ho našiel v jeho knihe Zem pod nohami, a jeho taká poéma, prvá veľká sa volá, myslím, Moje mesto. On tam našiel práve túto hraničnú tému, že v tej básni išlo o život. Mikuláš Kováč podľa môjho názoru, teraz sa môžem myliť, ale napísal skutočný príbeh, keď píše o tom otcovi, po ktorom ostali len

šľapaje v asfalte. Že naozaj píše príbeh svojho otca, ktorého pri potlačení Slovenského národného povstania popravili. To je odpoveď na vašu otázku, že čo majú mladí básnici robiť? No majú sa pozrieť do svojho života, že čo tam stojí za to, aby sa tým zaoberali. Keď niekomu popravili otca, tak nemôže písať básne o motýľoch.

AP: Mojou poslednou otázkou, bude, zase sa vrátim ku knihe V otcovej Prahe, keďže aj hovoríte, že sa má básnik zaoberať svojou minulosťou. Vy ste sa teda zaoberali minulosťou vašou aj vášho otca v Čechách – v Prahe, a hovoríte, že ešte tou vzdialenejšou minulosťou je, že pochádzate z Holandska. A v knihe zmieňujete, že sa niekedy cítite tak, akoby ste toho blúdiaceho Holanďana mali v krvi. Je to tak?

EF: No, určite áno. Však vidíte. Sedíme v Bratislave, som český občan, keď vytiahnem legitimáciu. To už je také dané. Život má byť trošku zamotaný.

AP: To je pravda. Určite, život je zamotaný, ako hovoríte.

EF: No a o tom sa má písať. Ešte by som vás predsa upriamim na toho Dobrovodu, stálo by to za to, upozorňujem, lebo je to veľmi zaujímavý človek, a na Slovensku dosť aj taký neuznávaný, pretože je to človek, čo na srdci to na jazyku, takže sa ho vyslovene boja. Teraz som ho pozval, zhodou okolností som robil Saturnina. Zhodou okolností ma Jirka Žáček odporúčal pani Veronike Baštovej, aby sa na mňa obrátila, tak som to urobil, hoci to je presne to, čo sa nemá robiť. Na čo prózu z češtiny prekladať do slovenčiny... Keď si to ten slovenský čitateľ vie prečítať. Ale keď už ma o to požiadala, tak som to urobil, a za toho kmotra som pozval práve Dobrovodu, pretože on je ten slovenský Jirotko. Vyhral súťaž Kniha mého srdce, teda v tom zmysle, že bol druhý, ale na prvom mieste boli slovenské ľudové rozprávky. Takže ako individuálny autor bol Dobrovoda prvý. No a on pripravil taký zážitok, jednak porozprával o svojom živote pri tom krste, bol to úžasný krst, a v Saturninovi sa píše o nejakom řemdihu, ktorý sám seba zabil alebo mráčil blamač, aby sa vlámal do bytu profesora Ludu, a Dobrovoda nielen že prečítal tento úryvok, ale naraz vytiahol z takej kapsy, čo mal pri sebe, túto starú husitskú zbraň, ktorú v priebehu dvadsaťštyri hodín zadovážil niekde z Čiech. Stálo ho to asi 1000 eur alebo koľko, a pokrstil Saturnina tou zbraňou.

Myslím, že sa to aj ten pani Veronike Baštovej páčilo, to je majiteľka vydavateľstva Šulc-Švarc, takže sme vydali toho Saturnina. Ona ho vydala ho ona po slovensky, a prezentovali ho na takom koncerte, kde vystupujem so svojou dcérou. No a na túto tému Slováka v českom prostredí alebo slovenského spisovateľa v českom prostredí je strašne veľa príbehov aj

v klasike. Kollárov pokus o česko-slovančinu, na ktorú mu Jungmann povedal, že „znechutí se odvracíme od vašeho způsobu“, takže niekedy sa to aj nevydarí. Kollárovi sa tá snaha o zblíženie češtiny a slovenčiny nevydarila ani v ČR ani na SR. Ale nič sa nestalo, Spievanky sa stali zase pres Štúrovcov odrazovým mostíkom.

Šafárik bol svojím spôsobom v Prahe nešťastný, prečo by skákal do Vltavy? Tam ho tí podskaláci vytiahli. Tam bol Šafárikov pokus o samovraždu – v Prahe. Tak to sú tí Slováci v Čechách, samozrejme, že existujú aj ďalšie krásne príbehy, Smrek v Prahe u Mazáča, to je zase krásny príbeh Slováka v Prahe. Napísal krásnu báseň Praha 1942. Keď odhaľovali Smrekovu bustu v slovenskom inštitúte, zhodou okolností sa práve na mňa obrátili, aby som im vybral verše, ktoré by tam mohli byť odliate do bronzu. Tak som im poradil verše zo Smrekovej básne Praha 1942 – „Stá veží porúcali avióny, však tvoje veže, Praha, pevne stoja.“ To je taká Smrekova pocta Prahe.

Takže, ja si myslím, že v tej slovenskej literatúre to české prostredie zohralo rolu, keď na to ideme aj z histórie. Všeličo Slováci v Čechách zažili, ale hlavne je to pozitívna inšpirácia.

AP: To bola príjemná veta na záver.

ĽF: Ešte odporúčam vašej pozornosti Životopis vo veršoch vyšiel – to je taký prierez mojou poéziou, a je taký pekný príbeh si myslím, a to je o mojom starom otcovi z matkinej strany, ktorý tiež bol z Moravy, z Bojkovic, priženil sa do Púchova a urobil moju matku. Takže, z toho je úryvok aj v tej knihe Korene, čo teraz vyšla, ktorú ešte nemám.

A ako je to, keď Slováka píše o českom prostredí? No Jiří Stránský je náš spoločný priateľ (s Milanom Lasicom pozn. autorky). Teraz by mal ísť do kín jeho príbeh pilota. Jeho svokor bol špičkový letec, ktorý síce nebol v bombardér v Royal Airforce, ale zároveň bol predsa len v Londýne, a on bol pilot, ktorý vozil londýnsku vládu, a takéto závažné zásielky. Nebombardoval, ale bol nepriateľ komunizmu tým činom, však Stránského zavreli tiež. A jeho otec bol nepriateľ a tohto otca jeho manželky zlikvidovali tak, že mu zhasli na letisku v Prahe, keď pristával. A o tom je údajne ten film. A vraj je veľmi dobrý, ja som ho ešte nevidel. Knihu mám, tú som čítal, tá je dobrá, takže to bude asi dobrý film...

No a Stránský - ja mám fejtón A bol to Slováka. Čítali ste ho? To vám vrele odporúčam. Ja som bol na premiére jeho filmu Bumerang v Příbrami. Rozpráva o človeku, ktorého zavreli preto,

že, keď sa niekde v pohraničí deti hrali naháňačku, jedno z detí sa rozbehlo smerom k hranici, dostalo sa do tej neprípustnej blízkosti hranice, a ten pohraničiar ho zastrelil. Tento človek sa zúrivo vrhol na toho pohraničiara a pokúsil sa inzultovať ho za to, čo spravil. No, samozrejme ho zavreli za napadnutie verejného činiteľa, a sedel teda, myslím, že v Příbrami. A prišli tie zmeny po päťdesiatom šiestom, keď prišiel Chruščov a riešili niektoré prechmaty ešte z čias Stalinovho života. A do väzenia zavreli aj zopár tých eštabákov, ktorí prekračovali aj z hľadiska komunistckej Štátnej bezpečnosti prípustné metódy, tak sa tam dostal aj nejaký dôstojník štátnej bezpečnosti, a medzi tými väzňami bola skupina, ktorá si hovorila, povedzme čierne komando, a chystali sa ho poriadne zlynčovať. Tento človek, čo bol zavretý, pretože protestoval proti inzultácii toho dieťaťa alebo zabitiu dieťaťa, znovu sa zachoval podobným spôsobom a zachránil toho eštabáka pred spoluväzňami. Takže to keď bola premiéra filmu v Příbrami, nechceli veriť českí novinári, že takýto človek sa môže vyskytnúť. S takouto morálkou, ktorá je nad politiku. Nazvime to kresťanskou morálkou. Vyslovene chceli od Stránskeho, aby im potvrdil, že sa mohol vyskytnúť takýto neskutočný prípad. A ten môj fejtón sa volá A bol to Slovák - a Stránský hovorí – „Byl takový.“ Lebo ja som tam sedel, on ma pozval na to premietanie, usadil sa v prvom rade, obrátil sa na mňa a hovorí: „Lubo, a byl to Slovák.“ Takže to bola taká veľká pocta slovenskej mentalite od Jirku Stránskeho, že som napísal fejtón A bol to Slovák.

A úžasný je tiež príbeh riaditeľa Stojeho, o ktorom píšem v knihe Van Stiphout, ktorý vlastne postavil tú fabriku Tesla Orava, no a potom prišiel šesťdesiaty rok, v tej fabrike bolo vysielat' Slovensko Dva, za čo ho odmenili, a vzápätí o tri mesiace v rámci normalizácie ho vyhnali, a zakázali mu prístup na Slovensko. On si tak obľúbil Slovensko, že sem tajne chodil. To je tiež veľmi pekný Čecha na Slovensku.

Rozhovor s Milanom Lasicom. Praha: 24.3.2019

Adriána Peřková (AP): Ja by som sa najprv chcela spýtať ohľadom divadla a českého publika, keďže hráte dnes aj včera v Prahe. Aké je momentálne pre vás české publikum, aj keď sú tam asi často aj Slováci, ale ako na vás reaguje? Aké máte skúsenosti s českým publikom?

Milan Lasica (ML): Zatiaľ máme len skvelé skúsenosti. Hrávame tu už roky, a to české publikum, teda pražské, aby som bol presnejší, je veľmi vnímavé, ale chodievame aj na zájazdy po Čechách, a väčšinou to publikum je veľmi kultivované, takže my sme veľmi spokojní.

AP: Vy ste spomínali aj v telefonáte, že plánujete ísť do Brna počas týždňa, vidíte možno rozdiel medzi pražským a brnenským publikom?

ML: Nie. Myslím si, že tam nie je rozdiel. To brnenské obecnstvo je rovnako spontánne, ako pražské.

AP: Keď hovoríte o spontánnosti, tak využívate na javisku dosť improvizáciu alebo je to hlavne dopredu dôkladne pripravené?

ML: No, tak dôkladne to pripravené, samozrejme, je, ale to neznamená, že by tam nemohla vznikáť improvizácia, lebo, povedzme, tá hra, ktorú hráme dnes a včera, tá si priam vyžaduje taký voľnejší prístup, a tá improvizácia je tam vítaná.

AP: **Vy ste v jednom zo svojich rozhovorov aj spomenuli, že viete, ako na ľudí alebo že viete, ako ich rozosmiať. Čo ich napríklad rozosmeje? S čím máte dobrú skúsenosť?**

ML: Viete čo, ja neviem, ako rozosmiať ľudí, neviem o tom, že by som to niekedy hovoril. Ja viem, čo je pre mňa zábavné, a dúfam, že to bude zábavné aj pre divákov.

AP: **A pýtam sa teraz síce veľmi na divadlo, ale venujete sa spoločne viacerým činnostiam. Čomu sa aktuálne venujete najčastejšie alebo v poslednom období? Čo je vašou obľúbenou činnosťou? Keby som hovorila aj o písaní, herectve, o autorských textov alebo o tvorbe piesní...**

ML: Tak, momentálne je pre mňa divadlo tým, čomu sa najviac venujem. Nie len, že hrám predstavenia, ale aj teraz skúšam nové predstavenie.

AP: **Prezradíte, o čo ide?**

ML: Ide o hru, ktorú napísal Bolek Polívka, ktorá sa volá Klišťe, a on ma požiadal, aby som ta s ním hral. Tak to bola ponuka, ktorá sa ťažko dá odmietnuť.

AP: **Rozumiem. A keby sme hovorili o predstavení Na fašírky mi nesiahaj, čo hráte tu v Prahe, je to aj vaše autorské predstavenie. Ako postupne vznikalo?**

ML: To predstavenie, teda najmä ten text, vznikol na základe jednej hry, ak sa to tak dá nazvať, jedného ruského autora. Ňou som bol inšpirovaný a pomocou môjho partnera Milana Kňážka vlastne vznikla táto inscenácia. Myslím si, že pri skúšaní sa veľa textu vytvorilo nového a veľa nového vzniká aj pri predstaveniach.

AP: **Takže opäť tá improvizácia a nejak spontánne to tvoríte aj počas hrania?**

ML: No, tak improvizácia je momentálny nápad, takže keď nám to vyjde, a keď obecenstvo zareaguje, tak sa usilujeme si to zapamätať, a skúsiť to potom, či to vyjde aj na druhýkrát.

AP: **Super, ďakujem pekne. Mám o vás knihu, čo ste písali s pánom Jiřím Stránským do Divadelných novin: Dopisy bez hraníc, a tam ste aj niekoľkokrát spomenuli, že k divadlu ste sa dostali kvôli tomu, že sa vám páčili dva mesiace prázdnin. Čo vás okrem toho ešte na divadle zaujalo? Alebo čo stále objavujete?**

ML: Mňa na divadle láka predovšetkým kontakt s publikom. To je niečo nenahraditeľné, a myslím si, že práve preto je divadlo večné a nikdy nezanikne. Také niečo film nepozná, takisto to nepozná vlastne nejaké iné médium ako je televízia alebo rozhlas. Takže v tomto je to divadlo nenahraditeľné.

AP: **Ďakujem pekne. V diplomovej práci spomínam aj Večerní Brno, kde ste hrali na začiatku sedemdesiatych rokov. Povedali by ste mi niečo k tomu viac? Ako sa vám tam pôsobilo? Aké to bolo, na rozdiel od predošlého pôsobenia na Slovensku?**

ML: V divadle Večerní Brno sme boli dva roky, uviedli sme tam dve predstavenia, a hrávali sme pravidelne. Vtedy začiatkom sedemdesiatych rokov to publikum v Brne nebolo také spontánne, ako je dnes. Skôr sa zdalo, že nechce rušiť smiechom dvoch komikov, ale potom, po skončení predstavenia obecenstvo dlho aplaudovalo. Dnes je to úplne iné. Ale zažili sme v tom divadle Večerní Brno príjemné dve sezóny, a vlastne v tom priestore už skoro tridsať rokov hrávame znovu, pretože to je priestor, kde funguje divadlo Bolka Polívku.

AP: **A keď ste hovorili, že to publikum je veľmi rozdielne od, dajme tomu, aj tých sedemdesiatych rokov alebo aj skôr-neskôr v dvadsiatom storočí a teraz, v čom vnímate hlavné rozdiely? Je rozdiel v reakciách či spontánnosti?**

ML: Tak v spontánnosti rozdiel nie je, to, keď sa im niečo páči, tak sa zabávajú rovnako spontánne, ako pred tým, takže ja v tomto žiadne rozdiely nevidím. Možno za starého režimu reagovali viac na politické narážky alebo, presnejšie povedané, skryté politické narážky, pretože otvorených postojov k politike... to nebolo skrátka možné. No, a našli sa vždy také chvíľky alebo pasáže, ktoré sa dali vysvetliť ako kritika režimu. A niekedy až tak obecenstvo po tom túžilo, že stačilo povedať „Dobrý večer“ a publikum súhlasne zatlieskalo, lebo si to vysvetlilo po svojom.

AP: **Aj v dnešnej dobe ľudia reagujú dosť nielen na humor samotný, ale aj na takúto politickú satiru?**

ML: Dnes, si myslím, že všetko toto je každý deň v novinách. Takže, to nie nejaký prejav odvahy. Ani hovoriť niečo k politickej scéne, ani sa na tom zabávať. Ale niekedy sa možno nájde nejaká príležitosť, kde sa okomentuje čerstvá politická udalosť, a ľudia väčšinou na to zareagujú.

AP: **A keby som hovorila o tej druhej polohe, nie len ako predstaviteľ a herca, ale dajme tomu vás ako diváka - aké tu máte obľúbené divadlá či miesta, kde chodievate v Prahe alebo celkove v Česku?**

ML: Ja nechodím do divadla, pretože do divadla chodím len vtedy, keď hrám. Ja keď tak chodím do kina, ako divák mám rád radšej film, ale ako herec mám radšej divadlo.

AP: **A do kina rád chodievate napríklad do väčších komplexov kín alebo skôr do menších kín?**

ML: Ja chodím veľmi rád do... neviem ako sato nazýva, skrátka v obchodnom centre Eurovea sú kinosály, kde sa veľmi pohodlne sedí, väčšinou som tam sám a ešte dvaja traja diváci, človek si môže aj nerušene zdriemnuť...

AP: **Stalo sa vám to už niekedy?**

ML: Áno, stalo sa mi to, keď ma ten film nezaujme, tak čo mám pri tom sedení robiť.

AP: **Chodievate aj na české filmy, na českú tvorbu? Alebo aj na slovenskú napríklad, teraz vznikalo aj veľa slovenských filmov...**

ML: No, chodievam. Keď mi to vyjde, tak chodievam aj na české aj slovenské filmy.

AP: **A hrávate stále aj vo filmoch alebo teda celkovo na filmovom plátne či už v českých alebo slovenských filmoch?**

ML: Ja som už vo filme nehral niekoľko rokov.

AP: **Nechystáte sa ani pokračovať?**

ML: Dôvod je ten, že ma neobsadzujú. Hoci som vyhlasoval, že už sa mi nechce hrať vo filme, ale pravda je taká, že ma neobsadzujú, takže neviem koľko rokov som nehral vo filme, možno aj päť.

AP: **A ešte sa spýtam, mimo divadla a filmu aj píšete. Stále píšete?**

ML: No, tak píšem občas texty pesničiek. Písal som vyše pätnásť rokov aj fejtóny, ale s tým som už prestal. Tak vyšlo niekoľko kníh tých fejtónov, myslím si, že štyri alebo päť kníh, aj s tou knihou, ktorú sme napísali so Stránským. Teraz som si ale dal pauzu od písania fejtónov, to bolo dosť náročné, lebo to bolo treba robiť pravidelne každý týždeň, takže teraz ma k písaniu nejako zvlášť nič neťahá.

AP: **A čo pre vás aspoň v tom období, keď ste písali, aj keď to možno bolo tak pod tlakom, znamenalo písanie? Alebo ako sa vám napríklad vyjadrovali myšlienky a nápady inak, ako dajme tomu pred publikom?**

ML: Ja som ten rozdiel nevidel. Ja som písal tak, ako keby som to rozprával na javisku. Naozaj som nemal pocit, že k tomu treba pristupovať inak. A bolo to dobré cvičenie, samozrejme, že

to bolo pod tlakom, ale pod tlakom bolo všetko, čo robím. A vždy najväčší zdroj inšpirácie pre mňa bol termín odovzdania.

AP: To poznám veľmi dobre. Super, ďakujem. Takže momentálne neplánujete písať tie listy, ako ste si písali aj s pánom Stránským, alebo uverejňovať napríklad glosy do týždenníkov? Do novín?

ML: Tak, ponúkali mi to... ale už sa mi nechce pravidelne písať. Je to v podstate otázka lenivosti, ale mám pocit, že už som písaním povedal všetko, čo som povedať mohol. Hovorím, vyšlo päť kníh týchto písáčiek, a dostal som cenu, ktorú si veľmi cením...

AP: Myslíte Cenu Dominika Tatarku?

ML: Cenu Dominika Tatarku. Tak neviem, možno ešte niečo budem písať, ale obávam sa, že nie pravidelne.

AP: Ale napriek tomu si myslím, že vaše knihy, minimálne keď hovorím o Bodke, Bodke 2, boli veľmi obľúbené. A možno práve kvôli tomu, že ako hovoríte, že ste to písali tak, akoby ste to hovorili pred publikom.

ML: Áno, akoby to boli monológy.

AP: Ešte sa zase vrátim k tomu českému prostrediu, píšem mimochodom diplomovú prácu aj o pánovi Tatarkovi, tak sa mi to tak pekne všetko spája. Ešte by som sa spýtala, máte tu aj mimo divadiel a kín obľúbené miesta, kde rád chodíte alebo ktoré vám rezonujú v českom prostredí?

ML: No tak, chodím tu po Václavskom námestí, lebo väčšinou tu bývam, ale keď mám chuť, a keď mi to vyjde, tak sa rád prejdem po takej cestičke, ktorá vedie cez Karlov most a Nerudovu ulicu až hore na Hradčany, a odtiaľ na Petřín. Alebo naopak.

AP: V Dopisoch bez hraníc ste tiež spomínali, že vás inšpirovali, aj keď ste vystupovali s pánom Satinským, aj Werich a Voskovec, páni z českého prostredia...

ML: Nedá sa povedať, že Werich a Voskovec, lebo tých sme videli len vo filme, a myslím si, že ich hlavná sila bola v divadelnom vystupovaní, ale pre mňa bola vlastne inšpiráciou, a dá sa povedať, že vzorom, dvojica Werich – Horníček, a potom Horníček a Kopecký.

AP: Čím vás inšpirovali?

ML: Práve schopnosťami improvizácie.

AP: Myslíte si, že je to bežná súčasť hercov – improvizácia?

ML: Nie, nie je to bežné, sú herci, ktorí jednoducho hrajú rolu tak, ako je napísaná, a nedovolia si improvizovať. Niektorí preto, že si myslia, že sa to nemá, a niektorí preto, že to jednoducho nevedia. Stávajú sa aj také prípady, že improvizujú takí, ktorí to nevedia.

AP: **To potom vyznie teda asi úplne inak, ako by malo, ak tomu správne rozumiem. A sú nejakí ľudia z toho umeleckého prostredia aj zo súčasnosti, ktorí vás inšpirujú aj mimo pánov čo ste spomínali?**

ML: Tak, viete čo, ja sa rád dívam na filmy, aj na staré filmy, a tam vždy nájdem niekoho, kto ma zaujme, na koho sa rád pozerám, trebárs aj z tých starších českých filmov na Huga Hásza, sa rád pozerám, na Oldřicha Nového sa rád pozerám, no a potom na tých svetových komikoch alebo hercov, ktorých je naozaj dosť veľa, hlavne to boli talianski herci, ktorí boli mimoriadne atraktívni... Generácia talianskych hercov, generácia, ktorá už odišla... Vittorio Gassman, Alberto Sordi, Imman Frédy, Ugo Tognazzi - tí boli úžasní, a myslím si, že nenahraditeľní.

AP: **A čím vás zaujali práve títo páni?**

ML: Tým, že mali zmysel pre humor, aj keď hrali dajme tomu tzv. vážne úlohy.

AP: **A raz som tiež od vás čítala, že ste hovorili, že napríklad nemáte úplne blízko k takým tým komikom možno príliš extrovertným ako napríklad Jim Carrey. Je to tak?**

ML: Áno, ja nemám rád celkom taký ten prvoplánový humor, kde herec naznačuje, že je smiešny. Ja si skôr cením takú komiku, kde herec, my tomu hovoríme, podhráva. To znamená, že neforsíruje veľmi humor, ale rozpráva alebo podáva humor tak, ako keby to bolo niečo vážne.

AP: **Nestáva sa vám napríklad niekedy, že ľudia to nezoberú tak, ako ste to chceli, ako ste to mienili? Alebo práveže vás tým prekvapia aj pozitívne?**

ML: Ja myslím, že už na mňa chodia diváci, ktorí vedia, čo môžu odo mňa čakať. Takže, pravdepodobne nedochádza ani z jednej ani z druhej strany u mňa k nejakému sklamaniu.

AP: **A ako sa vám darí vo vašom divadle L+S?**

ML: Ťažko. Je to súkromné divadlo bez štátnej podpory, takže máme problémy s financiami, lebo máme len dvesto sedadiel a z tržby sa tým pádom existovať nedá. No, robíme, čo môžeme, čo nám okolnosti dovoľia.

AP: **Práve z neho ale chodíte na zájazdy však? Napríklad sem do Prahy alebo teda aj do iných miest...**

ML: Dost' zájazdujeme, hej. To je istým spôsobom jedna z možností, ako získať viac peňazí, pretože tie sály, v ktorých hrávame, sú väčšie, ako naše divadlo, takže tá suma, ktorú dostaneme za predstavenie je, povedzme, o niečo zaujímavejšia, ako tržba u nás v divadle.

AP: Spolupracujete napríklad aj so Slovenským národným divadlom?

ML: So Slovenským národným divadlom nemáme dôvod spolupracovať, jediná spolupráca je tá, že niektorí herci SND hrajú u nás.

AP: A vy teda, ak som správne čítala, nemáte veľa svojich hercov?

ML: My nemáme vôbec svoj divadelný súbor, my angažujeme hercov na konkrétne úlohy.

AP: Nerozmýšľali ste aj nad svojim hereckým súborom?

ML: Nie, nerozmýšľal, pretože to by bolo ešte horšie, ako je to teraz, lebo keď máte herecký súbor, či už je to osem ľudí alebo desať alebo päť, tak máte na krku ľudí, ktorí chcú hrať, ktorí chcú pracovať, ktorí chcú dostávať plat, a musíte ich živiť. A takto máme možnosť si vyberať.

AP: Pripravujete aj vo vašom divadle momentálne nejaké nové predstavenia? Či už priamo vy alebo aj ostatní herci?

ML: Momentálne nepripravujeme nič, možnože na jeseň. Mali sme za sebou niekoľko premiér alebo koncertov, ktoré reprízujeme. Napríklad, koncert na základe LP platne Bolo nás jedenásť, a možno, ako som už povedal, na jeseň vznikne nejaké nové predstavenie.

AP: V ktorom predstavení sa vám pôsobí momentálne komfortne, najlepšie napríklad? Stále hrávate aj Rybárka kráľovského alebo Mínus dva...

ML: V podstate hrám rád všetky tie predstavenia, lebo si ich vyberám, a ja rozhodujem o tom, v čom bude hrať. Takže nie som v tej situácii, ako bývajú herci, že čakajú, kto ich obsadí, a nie sú vždy nadšení, že musia hrať tú alebo onú rolu. Skrátka je to také dosť smutné povolanie po tejto stránke. Vlastne, je to jedna permanentná čakáreň. Ale ja sa tomu môžem vyhnúť. Ale mám zase iné starosti.

AP: Mali ste niekedy aj také obdobie, že ste čakali na tie role, keď ste začínali pôsobiť alebo ste hrali práve niečo, čo vám nesadlo?

ML: Nie. Mal som také šťastie v živote, že som vždy hral to, čo som chcel, možno jedna dve výnimky v mojej kariére boli také, že som hral aj v nejakom predstavení, v ktorom sa mi nechcelo hrať, ale naozaj viac než dvakrát to nebolo. Skrátka, mal som šťastie.

AP: Aké sú naopak role, ktoré sa vám hrajú dobre? Alebo je nejaká konkrétna, s ktorou ste zžitý úplne, že by ste hrali sám seba?

ML: Ja nie som typ herca, ktorý by sa mohol chváliť nejakými veľkými úlohami a hrať každú tú roli iným spôsobom, aby dával najavo, aký je dobrý herec. Ja, pred chvíľou ste to spomenuli, v podstate hrám vždy sám seba. A to mi vyhovuje.

AP: Tak, myslím, že aj divákovi na druhej strane... Ešte by som sa spýtala na Tatra revue, kde ste pôsobili koncom päťdesiatych rokov, ako to bol iné – pokiaľ viem, tak kabaret momentálne na Slovensku nemáme... Nechýba to, myslíte, alebo ak sa vám pôsobilo práve tam?

ML: No, vtedy, koncom päťdesiatych rokov sme vystupovali v tzv. Tatra kabarete alebo v Tatra revue – tam sme začínali so Satinským, a hrávali sme v nedeľu dopoludnia také predstavenia alebo koncerty pre mladých ľudí. Potom sme tam hrali aj v nejakej inscenácii Tatra kabaretu, ale to už nebola naša parketa. Takže k tomu prostrediu som mal taký sentimentálny vzťah, a zhodou okolností od roku 1982 tam hrám znovu, pretože Štúdio L+S je v tých priestoroch, takže teraz to bude tridsaťsedem rokov, čo tam hrám. To je dosť veľa.

AP: To je. Vy ste aj s pánom Satinským spolu vystupovali vyše štyridsať rokov. Tak máte krásne výročia alebo krásne desaťročia.

ML: No, tak štyridsiatku sme oslávili, potom sme ešte hrali dve sezóny, a potom ochorel, prestal hrať, no a odišiel. Takže tých štyridsať rokov sme spolupracovali.

AP: Čím myslíte, že to tak sadlo?

ML: To je vždy otázka šťastia, pretože to sa nedá naprogramovať a nemôžete si povedať, ja teraz vyberiem dvoch, ktorí vytvoria komickú dvojicu. To sa musia dvaja ľudia stretnúť a musí to medzi nimi nejako začať fungovať – zaiskriť. Niečo podobné ako láska.

AP: Ako myslíte, že ľudia celkove vnímajú umenie aj teraz aj mimo divadla? Je na to čas...?

ML: Ja myslím, že toho je teraz veľa, že majú veľa možností, veľa príležitostí. Keď prídete do kníhkupectva, vidíte veľa kníh, samozrejme, nie všetci ľudia čítajú, čítajú myslím hlavne ženy. Ľudia, si myslím, chodia aj do galérií a zaujímajú sa aj o umenie, no tak určite nie všetci, ale tá vrstva ľudí, ktorá sa zaujíma o kumšt, tak myslím, že je stále silnejšia, stále väčšia.

AP: Myslíte, že to neupadlo aj tým, ako máme internet a všetky veci okolo, tak sú teraz ľudia sú takí rozptýlení akoby možno nebolo až tak času na to samotné umenie?

ML: Nevieľm to posúdiť, ja nepracujem s internetom, s tzv. soc. sieťami a počítač používam väčšinou na korešpondenciu, ale neviem, možno niektorých internet tak opantá, že ani nevyjdú už z domu, to je možné. Ale niečo sa tam dá aj prečítať.

AP: To určite. Boli ste aj na predstaveniach napr. stand up komikov? Čo je teraz celkom populárne...

ML: Stand up komici vystupujú u nás v divadle, dokonca dvakrát ma pozvali, že som spolu s nimi vystupoval. Tak ja sa k tomu veľmi nehodím. Ten štýl nie je moja parketa, ale obdivujem to, keď to niekto robí dobre, nie je to samozrejme žiadna novinka. Kedysi, keď som bol mladý, tak existovali stand up komici vo forme tzv. ľudových rozprávačov, ktorí v kroji vyšli pred desaťtisícové publikum na amfiteátri, a hodinu pred mikrofónom rozprávali veselé príhody. Takže stand up komediánstvo nie je nič, čo by sme neboli už zažili.

AP: Dokonca teraz aj u nás, a viem, že aj teraz v Prahe sú vystúpenia stand up práve aj literátov. Alebo napríklad ľudí, čo píšu svoje básne alebo recitujú. V poslednom období sa to zase dostáva do popredia.

ML: Tak, je to móda teraz, že spisovatelia čítajú zo svojej tvorby. Ja by som sa na to nedal. Ja si myslím, že kniha, hlavne poézia, je na to, aby si ju čitateľ sám prečítal v súkromí, možno aj nahlas keď chce, ale na to, aby mu ju čítal niekto iný, aj keď je to autor, neviem... Na to môže byť zvedavý len ten, kto chce vidieť živého autora, alebo chce od neho autogram.

AP: Vy ste takto svoje knihy – Bodky 1 a 2 neboli čítať alebo nemali ste autorské čítania?

ML: Nie, nečítal som to takýmto spôsobom, len raz som pre Suprafón tu v Prahe nahral jeden alebo dva moje fejtóny, lebo teraz je populárne to, že sú na cdčkách takéto nahrávky, tak to som urobil, ale len raz alebo dvakrát.

AP: Ešte keď som teraz zase začala o tom písaní, spýtam sa, o čom píšete rád? O čom sa vám píše ľahko? Aj bez toho, aby ste mali napríklad deadline...

ML: Viete, ja mám také - mal som také heslo, keď som písal tie fejtóny – keď nebudeš mať tému, tak spomínaj, a keď si nebudeš vedieť spomenúť, tak prestaň. No, tak asi to je celé tajomstvo môjho písania.

AP: A okrem písania a vystupovania v divadle teda aj glosujete v relácii Sedem...

ML: Áno, tam sme taká dobrá partia, robíme to v televízii, ale chodíme aj na zájazdy, a zdá sa, že ľudia sú veľmi príjemne naladení na to naše rozprávanie, a nám sa to tiež páči a zabáva nás

to, a potom mám ešte v rozhlase jednu takú reláciu – taký program – to ide raz za dva týždne. Volá sa to Dvojbodky.

AP: Pristupujete ku každému tomu vystupovaniu inak? Vyžaduje si to osobitný prístup? Napríklad TV, rozhlas... a potom naopak, keď hrávate takto v divadle. Ste to stále vy – ako na javisku?

ML: Mne je to jedno. Ja v tom nevidím žiaden rozdiel. Už sa ma na to pýtali, aj som rozmýšľal, že či je nejaký rozdiel – rozdiel je len jedine v tom, že niekde stojím, niekde sedím, niekde hovorím do mikrofónu, niekde bez mikrofónu, niekde píšem, ale v podstate je to stále pre mňa rovnaká parketa.

AP: A s tou improvizáciou je to v tomto prípade ako, keď už to prelínate celým rozhovorom? Aj v tej Sedmičke napríklad...

ML: No, tak tam je to z mojej strany vyslovene improvizácia, lebo čakám na podnety tých kolegov, ktorí sú tam so mnou, a ktorí sa doma pripravujú.

AP: To som si aj myslela, čítala som totiž rozhovor s pani Ol'gou Feldekovou, že je to z jej strany aj o príprave...

ML: No tak ona sa poctivo pripravuje, a tým pádom je to pre mňa možnosť, ako sa toho chytiť, a rozvinúť to nejakým spôsobom. Lebo ja sa, úprimne povedané, veľmi nepripravujem.

AP: Potom je to v tomto iné v divadle, keď ste hovorili, že tam je to práve o tej dôkladnej príprave?

ML: No, tak v divadle musíte vedieť. Nemôžete vyjsť na scénu a len tak začať dve na tri. To si netrúfam. Ja si myslím, že aj veľkí improvizátori, ako bol povedzme Vlasta Burian, museli mať nejaký základ, nejaký príbeh, od ktorého sa odrážali a ku ktorému sa vracali, inak sa improvizácia mení na táranie.

AP: A ešte som nenačala tému vašej režisérkej profesie. V Čechách ste režírovali Hlavu Medúzy...

ML: Ešte to hrajú, predstavte si. Premiéra bola, ak sa nemýlim, v januári alebo vo februári 96, a ešte to hrajú.

AP: A aké je naopak to režírovanie?

ML: Ja to mám rád, pretože, samozrejme, že režírujem zábavné veci, komédie. Som veľmi dobrý divák, ako režisér počas skúšok, veľmi dobre sa zabávam, ak je na čom, ale pokúšam sa,

aby bolo na čom, no a potom som rád, keď sa baví aj publikum. A keď sa taká vec hrá dvadsaťtri rokov, tak to si myslím, že je veľký úspech pre mňa, ako režiséra.

AP: A ste skôr prísny režisér alebo nechávate hercov viac improvizovať?

ML: Záleží na tých hercoch. Samozrejme, že keď je tam Lábus, tak poprovokujem, aby čo najviac improvizoval, aby čo najviac prinášal, a potom sa niečo z toho vyberie, a môže sa to aj fixovať. Sú herci, s ktorými je to ťažké. Tam musíte potom nacvičiť každé gesto, každý krok, každú intonáciu, skrátka im nejak pomôcť. Ale nie všetci sú Lábusovia.

AP: Opäť sa vrátim ešte k Dopisom bez hraníc. Vy ste tam písali, že Česi sú na osmičkový rok dosť hákliví kvôli 38. 48. a 68., teda, keď nepočítame rok vzniku republiky. Ako ste vnímali ten minulý osmičkový rok so všetkými udalosťami? Oslávili ste nejak špeciálne sté výročie republiky?

ML: Sté výročie republiky som oslavoval dosť intenzívne, zúčastnil som sa na takej besede, ktorú nakrúcala televízia, a bolo toho dosť u nás. Tak možno v Čechách toho bolo ešte viac – neviem. Ale aj u nás toho bolo hodne. Bolo na čo spomínať, a myslím si, že celkom dôstojne sme si uctili to jubileum.

AP: V diplomovej práci budem dosť spomínať Dopisy bez hraníc –píšete tam o tých česko-slovenských vzťahoch. Ako sa vám to písalo? Ako vyzeralo to vymieňanie listov s pánom Stránským?

ML: No, tak on začal, to som ho prinútil, aby začal on, aby som mal na čo odpovedať. Čiže som mal zľahčenú situáciu, no a tak som odpovedal, na ten prvý list som mu odpísal, a potom mi zase on napísal. Takže ja som sa vždycky chytil niečoho, čo on spomenul. A už potom to išlo v rámci takej, dalo by sa povedať, improvizácie písania, lebo tam sa tiež dá improvizovať, lenže tú improvizáciu musíte zachytiť na papieri, musí dostať nejakú literárnu podobu. Takže tam vznikali tie listy – trvalo to dva roky, v Divadelných novinách to bolo, a pre nás to bolo veľmi príjemné, lebo my máme na veci dosť rovnaké názory, takže nedošlo k nejakému nedorozumeniu. I keď možno aj korešpondencia dvoch ľudí s absolútne rozdielnymi názormi by bola zaujímavá.

AP: Takto ste aspoň mohli nadväzovať na jeho názory alebo na jeho myšlienky...

ML: Áno, áno, väčšinou som s ním súhlasil.

AP: A bolo to aj mienené - písať to o tomto česko-slovenskom prostredí?

ML: Nie, tak mienené to možno tak nebolo, ale vyplynulo to z tej situácie, že už ten názov Dopisy bez hraníc napovedá, že vlastne to spojenie alebo to spomínanie česko (pomlčka) slovenské tam bolo, možno, hlavnou témou.

AP: A ešte predsa mi napadla v súvislosti s tým otázka ohľadom toho, že minulý rok sme oslávili dvadsiate piate výročie Slovenska aj Česka samostatne. Ako myslíte, že sa od tých rokov posunulo Česko aj Slovensko? Sme k sebe bližšie alebo práveže oddialene?

ML: Tak ten vzťah medzi Čechmi a Slovákmi je, myslím, veľmi dobrý, lebo nemajú pocit, že by jeden doplácaval na druhého. Taký pocit mali, keď sme boli v jednom štáte. Teraz nie je dôvod si to myslieť. Slovensko za tie roky ubehlo kus cesty a myslím si, že takej aj dosť užitočnej, aj keď, pravda, za okolností, ktoré nie vždy boli príjemné, diali a dejú sa veci, ktoré by sme radi nevideli, ale napriek tomu, Slovensko ide dopredu.